№ 61 ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏԻ 22

1909
ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏԻ 22 № 61

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատողին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ԵՂԲ. ՆԻԿԻՏԻՆՆԵՐԻ ՑԻՐԿՈՒՄ
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ԲԱՑՎԻ
ԹԱՏՐՈՆ
„ՌՕՅԱԼ ՎԻՕ“
ԱՆՈՒՆՈՎ

Հիմնված Փարիզում — THE ROYAL VIO — 1895 թուականին
TRADE MARK

Իր տեսակի մէջ ամենամեծ եւ ուշադրութեան արժանի հետաքրքրաշարժ տեսարան Եւրոպայում:

«ՌՕՅԱԼ ՎԻՕՆ» մեծ աջողութիւն է ունեցել վեց ամիս շարունակ Պետերբուրգում—Մարսովեան դաշտում:

ԴԻՐԵԿՑԻԱ՝ THE ROVAL VIO

239. 1—1

Թիֆլիսի վաճառականների Աւագ Ար. Ն. ՄԻԼՕՎԸ

Խնդրում է Թիֆլիսի պ. պ. վաճառականներին, որոնք ընտրել են դասակարգային վկայականներ, ներկայ գտնվել

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ,

որը տեղի կունենայ կիրակի, մարտի 22-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Թիֆլիսի Բօրսային շինութեան մէջ, Արմեանսկի բազար, տուն Քաղաքային Վարկային Ընկերութեան:

Ջբաղմունքի առարկաներն են.

1) Վաճառականական գումարների 1908 թ. ելից և մտից հաշիւը:
2) Մանթաշեան Առևտրական Դպրոցի 1908—1909 ուսումն. տարվայ դրութեան մասին հաղորդագրութիւն:
3) Կանանց առևտրական դպրոցի կանօնադրութեան ծրագրի քննութիւնը:
4) Մանթաշեան Առևտրական Դպրոցի համար յատուկ շինութիւն ձեռք բերելու հարցի քննութիւնը:
5) Առևտրական Դպրոցի 1908—1909 ուսումն. տարվայ դրութեան մասին եղած հաշւետւութեան քննութիւնը:
6) Ընտրութիւն մի անդամի Մանթաշեան Առևտրական Դպրոցի Հոգաբարձական Խորհրդի, չորս տարվայ ժամանակով, ի տեղի անդամ Գ. Գ. Շաղինովի, որի լիազօրութեան ժամանակը լրացել է փետրվարի 13-ին 1900 թ.:
7) Ընտրութիւն Վերստուգիչ Յանձնաժողովի երեք անդամի և մի փոխ-անդամի 1909 թ. համար:
8) Ընտրութիւն վաճառականների Աւագի և նրա երկու օգնականների 1909 թ. համար:

(ռ. կ.) տո. 232. 2—2

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրում ենք մեր այն բոլոր բաժանորդներին, որոնք վճարել են մինչև ապրիլի 1-ը, շտապեն հասցնել իրանց բաժանորդավճարը, որպէսզի թերթի առաքումը չընդհատվի:

ԱՌԱՋԻԿԱՅ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մեր ընթերցողները գիտեն, որ Զատկի առաջին շաբաթվայ ընթացքում, ապրիլի 3-ին, 4-ին և 5-ին, տեղի կունենայ Թիֆլիսում մի համագումար, նուիրված տնայնագործական խնդիրների քննութեան:

Համագումարին մասնակցելու հրաւիրված են բոլորը: Եւ ամեն ոք, որ ունի խորհրդածութիւններ, դիտողութիւններ և փորձառութիւն արհեստների վերաբերութեամբ՝ կարող է ներկայացնել նրանց համագումարին:

Տնայնագործական համագումարը զբաղվելու է մանր արդիւնագործութեան և գիւղական արհեստների զարգացման խնդիրներով:

Դրանք շատ կարևոր խնդիրներ են մեր ժողովրդի համար:

Արհեստները պէտք է գան լրացնելու այն պակասը, որ մնում է մեր գիւղում երկրագործական աշխատանքներից յետոյ: Արհեստները զբաղմունք կը տան գիւղացուն ամբողջ ձմեռվայ համար, երբ նա շատ քիչ պարապմունք ունի տանը և չը գիտէ ինչպէս գործադրել իր ազատ ժամանակը և բանուկ ձեռքերը: Նրանք հնարաւորութիւն կը տան մեր ժողովրդին իր սեփական միջոցներով պատրաստել շատ իրեր, որ նա այժմ ստանում է ուրիշ երկիրներից:

Երկու տարի սրանից առաջ, երբ բացվեց Թիֆլիսի Հայ Տնայնագ. Ընկերութիւնը, մեծ դժուարութիւններ կային գիւղական արհեստանոցներ բանալու համար: Չը կային վարպետներ և ղեկավարներ՝ արհեստներ սովորեցնելու համար: Չը կային տեղական կազմակերպութիւններ, որոնք գլուխ կանգնէին նոր գործի:

Պէտք էր այդ անհրաժեշտ պայմանները ստեղծել:

Առաջին տարվայ ընթացքում հնարաւոր եղաւ պատրաստել վարպետների մի սկզբնական խումբ, իսկ անցեալ տարվայ մայիս ամսից կարելի դարձաւ վարպետներին գիւղ ուղարկել և գիւղական արհեստանոցներ բանալ:

Եւ ահա մենք ունենք մեր առաջ գիւղերում արած փորձեր և դիտողութիւններ, որոնք միանալով այն փորձերի հետ, որ արվել են քաղաքներում՝ Թիֆլիսում, Գանձակում, Շուշում և Ալէքսանդրօպօլում՝ հերթական են դարձրել մի շարք գործնական խնդիրների քննութիւնը, որոնք էական նշանակութիւն ունեն տնայնագործութեան զարգացման համար:

Առաջիկայ համագումարը միայն մի նախնական խորհրդակցութիւն է և մի սկիզբը ապագայ համագումարների, խորհրդակցութիւնների, ցուցահանդէսների և զանազան տեսակ ձեռնարկութիւնների համար:

Եւ, անշուշտ, մեր հասարակութիւնը պէտք է աշխատի օգտվել դէպքից և պարզել ժողովրդական արհեստագիտական խնդիրների դերը և նշանակութիւնը կրթական և տնտեսական մի շարք ձեռնարկութիւններ իրագործելու համար:

Ա. Քալանթար

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

Բերլին, 20 մարտի

Բերլինեան դաշնադրութեան 25-րդ յօդուածը փոխելու նկատմամբ ռուսաց կառավարութեան յայտնած համաձայնութեան առիթով «Նորդ-Դայտշէ-Ալգ.-Ցայտ.»-ը ընդգծում է, որ արտասահմանեան մամուլում այն կարծիքն է տիրապետում—իբր ռուսաց կառավարութեան վճիռը Գերմանիայի «ճընշման» հետևանք է ներկայանում. պնդում են, իբր Գերմանիան «սպառնացել է զօրակոչով»:

Այս բանը հերքելու համար լրագիրն ասում է, որ այդպէս էին ընդունել բոլոր մեծ պետութիւնները. Սերբիան անբաւաբար կերպով պատասխանեց այն մի շարք առաջադրութիւններին, որոնք նպատակ ունէին հարկադրել նրան հրաժարվել անհիմն պահանջներից, որի ապացոյցը կարելի է տեսնել նրանում, որ մեծ պետութիւնները վերջին օրերը վճռեցին վերստին առաջադրութիւն անել Բելգրադում, և գերմանական կառավարութիւնը, ոգևորված Ռուսաստանի հետ ունեցած բարեկամական յարաբերութիւններից, համապատասխան ձևով նրան ուղղեց արդէն յայտնի առաջարկութիւնը, որով բացառապէս նկատի կար դրկել Սերբիային հնարաւորութիւնից՝ պատճառաբանել իր յամառութիւնը անեկսիայի նկատմամբ պետութիւնների ցոյց տուած վերաբերմունքը մատնանշելով:

Լրագիրն աւելացնում է, որ գերմանական առաջարկութեան մասին Բերլինի և Պետերբուրգի միջև մաքերի փոխանակութեան հետևանք հանդիսացաւ այն, որ ռուսաց կառավարութիւնը հաւանութիւն տուեց Գերմանիայի բարեացակամ առաջարկութեանը: Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրը անհերքելի ծառայութիւններ մատուցեց. նա կանօնաւոր կերպով ըմբռնեց և գնահատեց գերմանական առաջարկութեան միանգամայն բարեկամական բնաւորութիւնը և զուտ խաղաղ տենդենցիան: Այդպիսով այս գործում չէ կարելի առիթ գտնել կասկածելու Գերմանիային կամ Ռուսաստանին: Ինչպէս մենք առաջ էլ ասել ենք, այստեղ «սպառնալիքի» հետք անգամ չը կար: Հետևաբար խօսք էլ չէ կարող լինել սպառնալիքներին գիջելու մասին:

(Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգից հեռագրում են „Баку“ լրագրին.

Ստօլիպինը և մինիստրներից շատերը համաձայն չեն, որպէսզի Պետերսօնը պատասխանատւութեան ենթարկէ Պուրիշկեվիչին և դրանով խախտէ պատգամաւորների անձի անձեռնմխելիութիւնը: Հաւանական է, որ գործը ընթացք չը ստանայ:

Սկզբունքով որոշված է վերացնել Մօսկվայի, Վիլենի և Շուրջբալտիական երկրի գեներալ-նահանգապետութիւնները:

Լուր է պտտում, որ Օդեսսայի գեներալ-նահանգապետ Տօլմաչէվը նշանակվում է Պետերբուրգի քաղաքապետ:

Պետերբուրգից զատկական տօների պատճառով հայրենիք են վերադառնում Պետական Դումայի անդամներ Գեգեչկորի և Ջխէիձէ:

Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութիւնը հեռապրով Պետերբուրգ է կանչել կովկասեան երկաթուղիները կառուցանող ինժ. Ռագիբօրսկուն մասնակցելու մօտ օրերս այնտեղ կայանալիք խորհրդակցութեանը՝ երկաթուղային նոր ճիւղեր անցկացնելու մասին Բօրժօմից մինչև Ալէքսանդրօպօլ և Սարիղամիշ:

Ներքին գործերի մինիստրի նախկին օգնական Գուրկօն Ռուսական Ժողովարանում խիստ ճառով յարձակվել է Տիմիրեազէվի դէմ, որը, նրա կարծիքով, արժանի չէ մինիստր լինելու:

Բելգրադ, 20 մարտի

Զինուորական վարժութիւնների համար եկած պահեստի զինուորները արձակվեցին: (Հ. Գ.)

Ստօկհօլմ, 20 մարտի

Բերլինի դեսպան կոմս Տաուբէն ընդունեց արտաքին գործերի մինիստրի պորտֆէլը: (Հ. Գ.)

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պօլսից հեռագրում են «Р. У.» լրագրին, որ պարլամենտական կրիզիսը օրըստօրէ աճում է: Մամուլի մասին հարցապնդում անելու ժամանակ Հիլմի փաշայի կաբինետը քիչ մնաց որ տապալվէր, որովհետև երիտասարդ-թիւրքերի կօմիտէտը Ահմէդ Ռիզայի ղեկավարութեամբ մրցումի մէջ է ազատամիտների հետ, որոնց պարագլուխն է արքայազն Սաբահ-Էդդինը: Վերջիններսիբրև աւտօնօմիայի պաշտպան իրանց ծրագրի շնորհիւ վայելում են ժողովրդի վստահութիւնը, մինչդեռ ամբողջ զօրքը Ահմէդ Ռիզայի կողմն է, որը կշտամբում է արքայազն Սաբահ-Էդդինին Ըլդըզ Քեօշկի հետ մօտ յարաբերութիւն ունենալու մէջ:

Արտասահմանեան օֆիցէրների հեռանալուց յետոյ՝ քրիստոնեաների դրութիւնը Մակեդօնիայում վատթարացել է այնքան, որ արդէն սկսել են երևան գալ զանազան քաղաքական և աւազակային խմբեր: Ներկայ պարլամենտական կառավարութիւնը, նախկին բռնապետականի նման, փոխանակ ռեֆօրմներ մտցնելու Մակեդօնիայում, հեղեղում է նրան կանօնաւոր զօրքերով ու բաշիբուզուկներով:

Ալբանիայում յուզմունքը աւելի ու աւելի է սաստկանում:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Մէշէդիսէր, 16 մարտի

Մարտի 11-ին, առաւօտեան, ներս մտան այստեղ Ռաշտից եկած կովկասցի կամաւորները, առաջնորդութեամբ Պանօվի, թւով 15 հոգի:

Երբ դուրս եկան ցամաք, առանց որևէ դիմադրութեան հանդիպելու՝ անմիջապէս գրաւեցին հեռագրատունը, կտրեցին հեռագրալարն ու ընդհատեցին հաղորդակցութիւնը Բարֆրուշի հետ: Բարֆրուշը գտնվում է 20 վերստի վրա Մէշէդիսէրից:

Այդտեղից վերադառնալով մտան մաքսատունը, գրաւեցին դրամարկղում եղած դրամները, 8194 ղրան, և չորս հրացան: Բացի վերոյիշեալ գրաւած գումարից՝ թողեցին ծառայողների համար 5000 ղրան:

Գրաւված փողերի և հրացանների համար խմբապետ Պանօվը թողեց մի ստացական մաքսատանը հետևեալ բովանդակութեամբ. «Ժամանակաւոր կառավարութեան կարգադրութեամբ գրաւեցի մաքսատան փողերը 8194 ղր. և 4 հատ հրացան: Հրամանատար խմբի՝ Պանօվը»:

Այս դէպքից յետոյ մաքսատունը փակ մնաց մի օր:

Վերջացնելով այստեղ իրանց գործերը, գնացին տեղիս քաղաքապետ սէիդ Ջաբիուլլի տան վրա: Այստեղ էլ, առանց դիմադրութեան հանդիպելու, ներս մտան տունը. մնալով այնտեղ մի քանի ժամ՝ հաւաքեցին քաղաքապետից և մի քանի ուրիշ պարսիկներից մօտ 2000 թուման (4000 ր.):

Չը անցաւ մի ժամ, ամբողջ քաղաքը գտնվում էր յեղափոխականների ձեռքում: Տների դռների ճակատի վրա ծածանվում էին կարմիր դրօշակները:

Տեղական ժողովուրդը սարսափի մէջ էր: Մեզ հարց էին տալիս շատերը, թէ՝ «մեզ հօ չէ՞ն սպանիլ»: Իսկ երբ պատասխանում էինք, որ «ո՛չ, դրանք ժողովրդի հետ գործ չունեն», խղճուկ ձայնով պատասխանում էին.

— Տայ Աստուած, որ այդպէս լինի. լեղիները պատռվեց վախից:

Պարզած կարմիր դրօշակները ո՛չ թէ համակրանքի, այլ վախի ազդեցութեան տակ արած մի ձևականութիւն էր. ապացոյց դրան այն՝ որ տեղական ժողովրդից աջակցողներ չեղան, միայն այստեղ եղած էնզելիցիք էին, որ ցոյց տուին որոշ աջակցութիւն:

Այս բոլորը կը վերջանար առանց մի կաթիլ արիւն թափելու, եթէ չը հաշւենք մի մանուկի սպանութիւնը, որ կատարվեց այդ օր յեղափոխականների ձեռքով:

Թողնելով Մէշէդիսէրը, եկած կամաւորները ժամը 3-ին ճանապարհվեցին Բարֆրուշ:

Այնտեղ էլ, ինչպէս տեղեկացայ, երբ ներս են մտնում քաղաք, վերցնում են հեռագրատունը, կտրում հեռագրալարը:

Դուրս գալով հեռագրատնից, գնում են շէյխ Քաբիրի տան վրա, որպէսզի սպանեն նրան (շէյխ Քաբիրը Բարֆրուշի մուշտէհիդն է, պատկանում է պահպանողական բանակին և ունի շատ մեծ ազդեցութիւն), սակայն այդտեղ հանդիպում են ընդդիմութեան, տեղի է ունենում հրացանաձգութիւն, որի ժամանակ սպանվում է յեղափոխականներից երկու հոգի, խմբապետ Պանօվն էլ վիրաւորվում. կառավարականներից ընկնում է մի հոգի:

Այդ դէպքից անմիջապէս յետոյ գնում են շահզադէի տունը, վերցնում ձիերը և ճանապարհվում Մէշէդիսէր: Չը մոռանում յիշել, որ շահզադէի տնից վերցրել են և 8 հրացան:

Ամսիս 12-ին մեկնեցին Բենդերգեազ:

Այս բոլորից յետոյ ինքըստինքեան հարց է ծագում, թէ ինչ միտք ունէր դրանց այդպէս թռուցիկ կերպով ներս մտնելն ու հեռանալը: Մի հարց, որ կարելի է տալ, շատ և շատ հաւանական ենթադրութիւններ անել:

Տեղիս ժողովրդի մէջ յեղափոխական ոգին կատարելապէս բացակայում է: Դեռ եկած կամաւորները շոգենաւ չը հասած, կարմիր դրօշակները անհետացան:

Շատերը տեղեկութիւն անգամ չունեն յեղափոխութիւնից և սահմանադրութիւնից: Բոլորն էլ սպասում են, որ կրակից շագանակը ուրիշի ձեռքով դուրս բերվի:

Քանի որ ժողովուրդը գտնվում է այս դրութեան մէջ, պէտք է ասած, որ այդ տեսակի զինված ցոյցերը ոչ մի նշանակութիւն չեն ունենայ ժողովրդի համար. այդ տեսակի զինված ցոյցերը երբէք իրանց նպատակին չեն կարող հասնել:

Վէր

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կ. Պօլիս, 16 մարտ

Րիֆաթ փաշան իր դիւանագիտական ճամբորդութիւնները կը շարունակէ եւրօպական մայրաքաղաքներու մէջ: «Թանին», Ջավիդեան թերթը, ազգայնամոլական ամենէն թթու organe-ը, հրճուանքի մէջ է և այժմէն կը շնորհաւորէ Թիւրք մեծ դիւանագէտը, որ իր ուշադրութեանը, գլխաւորաբար, առարկայ ըրած է՝ փճացնելու 23-դ և 61-րդ յօդուածները Բերլինի դաշնագրութեան մէջ:

Թիւրքական առած մը կըսէ. «Լաւ սրինգ, եթէ փչուի»: Այդպէս՝ լաւ միջոց, եթէ յա-

[illegible]

լու համար, Ջավիդեան ըլլալու է մարդ։ Մենք առջի օրուընէ իսկ հրապարակաւ պոռացինք, թէ մեզ հետաքրքրողը ոչ 23-րդ և ոչ ալ 61-րդ յօդուածներն են, այլ անկերպարան ու շփոթ վիճակը, որ ստեղծած է այդ յօդուածներուն գոյութիւնը։ Ջնջեցէք այդ խառնակ վիճակը, թոյլ տուէք, որ մարդիկը ապրին իրենց հողերուն վրայ. թող շունչ առնեն, թող աշխատին, թող վարեն, թող ցանեն, թող հնձեն, թող շտեմարանները լեցուին, թոյլ մի տաք, որ լեռնականները, կառավարութեան զէնքերովը օժանդակուած, մտնեն չէն գիւղերու մէջ՝ աւարելու և քանդելու, այն ատեն երկիրը լայն շունչ կառնէ, կը ծաղկի, կը բարեզարդուի, և 61-րդ յօդուածը ինքնին ջուրը կիյնայ, ինքնին կը մեռնի Բեռլինի դաշնագրութեան մէջ։

«Թանին» ու Թանինեանները այդ կողմէն չեն նայիր հարցին վրայ, այլ կըսեն, թէ անպատուութիւն է, որ օտարները միջամուխ ըլլան մեր հայրենիքի ներքին գործերուն մէջ։ Իսկ մենք կը պատասխանենք, թէ բուն անպատւութիւնը երկրին անկերպարան, անապահով վիճակն է. ու ցորչափ կառավարիչներն ու նահանգապետները երկրին գործերը վարեն ըստ առաջնոյն և ցորչափ, իբրև նոր չարիք երկրին, մոլեռանդութեան հետ, ձեռք ձեռքի քալեն այսուհետև ազգայնամոլութիւն ու Ջավիդեան հովեր, 61-րդ յօդուածին տեղ կը ստեղծուին ուրիշ 61-րդներ, և գուցէ շատ աւելի գէշ։

Ու ազգայնամոլութիւնը կը քալէ խորհրդարանին մէջ Ջավիդեան ուղղութեամբ։ Երկու օր առաջ խորհրդարանը ահագին աղմուկ հանեց յունական երկու թերթերու, «Նէօլօղոսի» և «Պրոօդոսի», և ֆրանսերէն-անգլիերէն թերթի մը՝ «Լէվընթ Հէրըլդի» դէմ։ Ընդդիմախօսները կը պահանջեն գրաւել ատոնց մամուլները բռնական ոյժով ու խմբագրողներն ալ երկրէն դուրս նետել իբրև վնասակար օտարականներ։ Ահրար կուսակցութիւնը կը բողոքէ պառլամենտական այդ նոր արարքի ապօրինութեանը դէմ և կը յայտարարէ թէ բռնապետութիւն է ատ պարզապէս։ Միւս կուսակցութիւնը, Ջավիդեան կամ որ նոյնն է ըսել բիզայական, «դուրս» կը պոռայ ահրարներուն։ Ընդդիմադիրները, միրապոյեան գոչով մը, կը պատասխանեն թէ «ազգին կամքովը եկած ենք, գինուորներով միայն կրնաք մեզ դուրս նետել»։ Ահաւասիկ Ջավիդեան ուղղութիւնը։

Գալով այդ թերթերուն, պէտք է ըսել թէ առաջին երկուքը անտարբեր չեն դէպի յունական շահերը. «Պրոօդոսը» մանաւանդ արթուն կը հսկէ ազգայնամոլական ամեն շարժումներուն վրայ. «Նէօլօղոսը» չափաւոր է իր յունասիրութեանը մէջ, բայց իբրև կշռաւոր թերթ յոյներուն մէջ՝ իր խօսքը իբրև պատգամ կը քալեցնէ յոյներուն մէջ. «Թանին» ու իր կուսակիրները չեն կրնար հանդուրժել, որ այդպիսի արթուն աչքեր հսկեն իրենց շարժումներուն վրայ. ու քանի որ աթենացի են, իրենց ըմբռնումովը, աւելի լաւ է դուրս վտարել զանոնք ու ազատուիլ անոնցմէ։ «Լէվընթ Հէրըլդ» վերջերս երկար յօդուածներ գրեց ազգայնամոլութեան դէմ և, գլխաւորաբար «Թանինը» ունենալով աչքի առջև, այնպէս ջախջախեց զանի իր ընդհանրական մտածումներու լայնութեանը մէջ, որ «Թանին» ու իրենները, «Լէվընթ Հէրըլդը» լռեցնելու համար, ուրիշ միջոցներ չունէին, եթէ ոչ բռնապետական այդպիսի ուղղութիւն մը բռնել խորհրդարանին մէջ։

Այսպէս՝ «Թանին» ու իր կուսակցութիւնը մէկ կողմէ ստայօդ կամբաստանեն հայաբնակ գաւառներէ եկած թղթակցութիւնները և միւս կողմէ կը ջանան լռեցնել յունական թերթերը, ազատ մտածումները, որպէսզի ատով հնարաւոր ըլլայ իրենց՝ ամեն ուժ կեդրոնացնել ազգայնամոլութեան մէջ ու տիրանալ բոլոր ձգտումներուն։ Բայց ապուշները չեն խորհիր, որ մեր թղթակցութիւններէն աւելի արագընթաց են հիւպատոսներուն տեղեկագիրներն ու եւրոպական թղթակցութիւնները, որոնք կը թռչին շոգեկառքի գծին վրայէն և, շատ անգամ, Պոլսի մէջ չարձագանգուած, եւրոպական քաղաքներու մէջ կորսուին։

«Թանին» «Լ. Հէրըլդի» հետ ունեցած լրագրական վիճաբանութեանը մէջ՝ սպառնացած էր դուրս վտարել այդ թերթի օտարական գրիչը։ «Լ. Հէրըլդ», այն ատեն, պատասխանեց թէ «փոյթ չէ, կը վտարուինք, բայց աթէնական հողի վրայ ապաստանած ատենն ալ կրնանք զբաղիլ Թիւրքիայի քաղաքական հարցերովը»։ Ու ատկէ ետքը գրեց երկար յօդուած մը, և իւրաքանչիւր ցեղ, հայ, արաբ, ալբանացի, հրեայ, յոյն, նկարագրեց իր առանձին բարեմասնութիւններովը. «Արեւելք», օրը օրին, հետևեցաւ այդ յօդուածներուն և մեր բոլոր թերթերն ալ թարգմանեցին այն մասը, որ գրուած էր մեր ցեղին համար։ Այսպէս՝ «Լ. Հէրըլդ» ինքնակոչ պաշտպան մըն է երկրին բոլոր ցեղերուն՝ ազգայնամոլութեան փոթորիկի դէմ։ «Սերբեստի», «Հուկուկ Ումումիէ», «Ենի գազէթա», «Իկդամ» շատ արդարացի են գտած «Լ. Հէրըլդը». և այնօրէն ցայսօր կը դրդեն կառավարութիւնը ուշադրութիւն դարձնել երկրին հարստահարուած տարրերու ողորմելի վիճակին։

Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

III

Ամփոփելով անցեալ դասախօսութեան վերջում, քաղաքային ձեռնարկութիւնների՝ ջրի մատակարարութեան, լուսաւորութեան, կանալիզացիայի և առհասարակ սանիտարական առողջապահական միջոցների մասին, Վ. Տոտոմեան դասախօս շեշտեց, որ նրանք անպայման պէտք է գտնուեն քաղաքային ինքնավարութիւնների ձեռքում, որովհետև մասնաւոր անձանց յանձնելը օգտակար չէ հասարակական շահերի տեսակէտից, մանաւանդ էլեքտրաքարշի հաղորդակցութիւնը, որ ամենից աւելի ծառայում է քաղաքների ծայրամասերում ապրող չքաւոր ժողովրդին ու բանւորական դասին, միացնելով նրանց քաղաքի կենտրոնի հետ և ազդելով բնակարանների վարձագների վրա՝ էժանացնելու մտքով։

Այդ կարևոր ձեռնարկութիւնից յետոյ, քաղաքային ինքնավարութիւնների նոր ֆունկցիաների մէջ է մտնում քաղաքային էժանագին բնակարաններ շինելը, որոնց թիւը օրըստօրէ բազմանում է Արևմտեան Եւրոպայում (Անգլիայում՝ Մանչեստր, Գլազգօ)։ Գործունէութեան այդ շրջանում վերջերում նկատւում են նոր ձգտումներ. քաղաքային ինքնավարութիւնները աշխատում են հանդէս գալ ոչ թէ առանձին, այլ կօօպերացիայով, ամեն տեսակ դիւրութիւններ, արտօնութիւններ, հողային և դրամական աջակցութիւններ տալով զանազան կօօպերատիվ ընկերութիւններին այդ գործում։ Եւ ահա դրա շնորհիւ հիմնւում են ամբողջ թաղեր, արուարձաններ, քաղաքներ նորագոյն օրինակելի յարմարութիւններով։

Դրանից յետոյ գալիս է առևտրական շրջանը։ Քաղաքի զանազան մասերում ինքնավարութեան հաշւով բացւում են կաթնատներ, որտեղից զտած կաթ են բաժանում աղքատ երեխաներին։ Դա քաղաքային հասարակական բարեգործութեան մի տեսակն է։ Երկրորդ տեսակը հացի առևտուրն է։ Դրա առաջին օրինակը տուեց 1907 թւին իտալական Մեսսինա քաղաքը (այժմ երկրաշարժից կործանված), ապա աւելի կազմակերպված և զուտ քաղաքային մենաշնորհ դարձրեց Կատանիան։ Այս վերջին՝ այսպէս ասած սօցիալիստական փորձը աջողութիւն չունեցաւ ու տապալվեց։ Նրա փոխարէն հիմնվեց սպառողական ընկերութիւն հացի մատակարարութեան համար, որը մի ամսում ունեցաւ 1000 անդամ և զարգացաւ աջողութեամբ։ Մեծ կարևորութիւն ունեն նաև քաղաքային մսախանութները։ Ռուսաստանում այդ տեսակ խանութներ ունէին մի շարք քաղաքներ, ի թիւս որոնց նաև Թիֆլիսը, բայց բոլորն էլ ոչնչացան, և ոչնչացան ոչ թէ նրա համար, որ վատ էին կազմակերպված, ընդհակառակը, օրինակելի էին, և թէև գործը դեֆիցիտ բերեց, բայց անպայման ժողովուրդը օգտվեց անժխտելի կերպով։

Դրանք, ի հարկէ, շատ խոշոր ձեռնարկութիւններ են և բազմատեսակ հոգսերով ծանրաբեռնված քաղաքների համար դըժուարին։ Սակայն այդ կէս-բարեգործական և կէս-առևտրական ձեռնարկութիւնների մէջ կան այնպիսինները, որոնք հնարաւոր են քաղաքների համար, ինչպէս բաղնիս, լողարան։ Արևմտեան Եւրոպայում դրանց թիւը շատ-շատ է, մանաւանդ օրինակելի են անգլիական տիպի լողարանները։ Շնորհիւ նրանց անգլիական երիտասարդ սերունդը մարզվում է լողալու գիմնաստիկայի հաճելի և օգտակար ժամանցների մէջ։ Թէ որքան մեծ նշանակութիւն է տրվում այդ բաղնիսներին և լողարաններին, այդ երևում է նրանից, որ նրանք շինվում են ոչ միայն քաղաքի հաշւով, այլև մասնաւոր մարդկանց միջոցներով։

Այնուհետև քաղաքային ինքնավարութիւնների գործունէութեան շրջանի մէջ են մտնում մի շարք ուրիշ ձեռնարկներ՝ սպանդանոցը, պաղատարանը, դպրոցները, և այդ ամենը աշխատում են դարձնել ձրի, համայնացրած։ Դպրոցները առանձին հոգածութեան առարկայ են Արևմտեան Եւրոպայում. աշակերտներին ոչ միայն ձրի ուսում են տալիս, այլ և աշխատում են ձրի կերակրել ոչ իբրև բարեգործութիւն, այլ իբրև պարտականութիւն։

Այդօրինակ անհրաժեշտ կենսական ձեռնարկութիւնները շահագործել իբրև եկամուտի աղբիւր (ինչպէս Թիֆլիսում՝ ջուրը) դա ծայրայեղ և ժամանակաւոր երևոյթ է, որը աստիճանաբար պէտք է նուազի և ապա դառնայ ձրի, ինչպէս որ ներկայումս այդ ձգտումը արդէն նկատւում է Եւրոպայի մի քանի քաղաքներում։

Քաղաքային նորագոյն կարևոր և օգտակար ձեռնարկութիւններից մէկն է հասարակական աշխատանքներ ստեղծելը՝ անգործութեան դէմ մաքառելու նպատակով։ Այդ ուղղութեամբ Ֆրանսիայում և Իտալիայում բաւական առաջ են գնացել, և որովհետև քաղաքների ու նոյնիսկ պետութիւնների համար շահաւէտ չէ սեփական ոյժերով տանելը, ուստի նրանք աշխատում են տալ այդ ձեռնարկութիւնները արտելներին, պրոֆեսիոնալ միութիւններին և նոյնիսկ օրէնքով ապահովել նրանց գոյութիւնը։ Դրանց շարքը կարելի է դասել նաև աշխատանքի բորսան, վարձելու բիւրոները և այլն։

Ուշագրաւ նոր ձեռնարկութիւն է հանդիսանում անգործութեան դէմ ապահովագրելու խնդիրը, թէև նա դեռ ևս սաղմային դրութեան մէջ է։ Դա ևս քաղաքային ինքնավարութիւնների գործը չէ, այլ պրոֆեսիոնալ միութիւնների։ Ուստի այդ տեսակէտից վերջերս նկատելի ծաւալ է սկսում ստանալ Գենտի սիստեման (Բելգիայում), որը միացնում է քաղաքայինը և պրոֆեսիոնալ միութիւններինը։ Քաղաքները աջակցում են նիւթապէս։

Դասախօսը իր յիշած ձեռնարկութիւնները քաղաքային պարտականութիւնների մի քառորդն է համարում և օրինակ է բերում պրոֆ. Մարշալի տասը տարի սրանից առաջ ասած խօսքերը, որ քաղաքները պիտի մատակարարեն ժողովրդին ոչ միայն ջուր, լոյս, էլեքտրականութիւն, հաց և այլն, այլ և մաքուր օդ, ոչ միայն սառը ջուր, այլև տաք ջուր և այլն։ Այդ զուշակութիւններից մի քանիսը արդէն կատարված են, իսկ միւսները դեռ ևս ոչ։

Ռուսաստանի քաղաքային ինքնավարութիւնների մէջ վերջերս է նկատւում համայնացման—մունիցիպալիզացիայի եղանակը փոխառութեան միջոցով, որը կար և Անգլիայում։

Վերջում դասախօսը կանգ առնելով եկամտի աղբիւրների վրա, շօշափելով տուրքերի հարցը՝ անարդար է համարում գնահատական տուրքը, որի շնորհիւ բնակարանների վարձագներն են աւելանում միայն, չէ վնասվում տնատէրը, այլ բնակարան վարձողը։ Ուստի գերադասելի է համարում դատարկ հողերի վրա տուրքերը աւելացնել և շահագործել բնական հարստութիւնները (յիշում է օրինակ՝ Թիֆլիսը)։

Զափազանց ուշագրաւ էին Գլազգօյի, իտալական Րէջիօ-Միլլի և այլ քաղաքների մասին տրված տեղեկութիւնները, որոնք ամեն նորագոյն յարմարութիւններ ու կարգեր ստեղծել են քաղաքացիների համար՝ ամեն ինչ համայնացնելով։

Ցաւ յայտնելով, որ անկարող է երկար ծանրանալ այդ կարևոր ու հետաքրքրական խնդիրների վրա, դասախօսը վերջացրեց իր հետաքրքրական դասախօսութիւնը, ցանկութիւն յայտնելով, որպէսզի Ռուսաստանի քաղաքները ևս շուտով ընթանան Արևմտեան Եւրոպայի քաղաքային ինքնավարութիւնների գծած նորագոյն շաւղով, բարելաւելով քաղաքացիների վիճակը թէ տնտեսական և թէ առողջապահական տեսակէտից, յոյս յայտնելով, որև այդ ուղղութեամբ մեր բանւոր դասակարգը համբերաշխութեան ձեռք կը մեկնէ միւս դասակարգերին։ Սակաւ ունկնդիրները բուռն ծափահարութեամբ ողջունեցին յարգելի դասախօսի այդ վերջին խօսքերը։ Լ. Դ.

ԳՈՒԳՕ ՏԱՅԼՕՐ *)

Երէկ, ամսիս 19-ին, Քութայիսում տեղի ունեցաւ ցաւալի կատաստրոֆայի զոհ Գուգօ Տայլօրի թաղումը։ Թաղմանը ներկայ էր երկու սեռի հազարաւոր բազմութիւն բոլոր դասակարգերից։ Ժամը 4-ին դագաղը ձեռքերի վրա դուրս բերին տեղական կրուժօկի դահլիճից, որի այգուց դժբաղդը կատարել էր թռիչքը, և տխուր յուղարկաւորութիւնը ծանր քայլերով դիմեց դէպի գերեզմանատուն։ Յուղարկաւորութիւնը անցնող ճանապարհի վրա բոլոր խանութները փակված էին։ Դագաղին հետևում էին դժբաղդի գեղեցկատեսիլ երիտասարդ մայրը, հայրը և եղբայրը։ Բազմութեան մէջ տիրում էր ափսոսանք և կսկիծ։ Կանանցից շատերը արտասւում էին։

Անակնկալ դժբաղդութեան զոհը 20—22 տարեկան, շիկահեր, գանգուր մազերով, գեղեցկադէմ պատանի էր։ Նրանք աւստրիացի են և տասն և մէկ տարի է, ինչ դուրս են եկել հայրենիքից։ Սկզբում օդապարիկով թռիչքներ է եղել գործելիս դժբաղդի անգլիացի հայրը։ Նրանք եկել էին Բաթումից և ցանկանում էին վերջին այցելութիւնը տալ ձոխ Իմերէթի մայրաքաղաքին, ապա անմիջապէս վերադառնալ հայրենիք։

Թռիչքի օրը խիստ յորդացած և կատաղած էր Րիօնը։ Օդապարիկը իր ղեկավար Գուգօյի հետ ընկաւ ջրի մէջ սպիտակ կամուրջի մօտ և խեղճը յորձանքների հետ կռւելով մի ամբողջ վերստ տարածութիւն լողաց, մինչև որ գլուխը մի քանի անգամ քարերին զարկելով՝ ուշաթափվեց և խեղդվեց։ Ջը նայելով որ գետի ափերը ծածկված էին մարդկանցով, բայց ոչ ոք չը փորձեց փրկել խեղճին, մինչև որ երեք ռուս զինւորներ ընկան ջուրը և կարողացան միայն դիակը ազատել։

Գերեզմանատանը, Բաթումից հրաւիրված բողոքական պաստորը, օգուտ քաղելով հասարակութեան բազմութիւնից, ռուսերէն լեզուով մի գեղեցիկ ճառ արտասանեց, պախարակելով ներկայ սերնդի սխալ ընթացքը, նրա բարոյական անկումը և այլն։ Ճառ արտասանեց և հանգուցեալի ծանօթ մի երիտասարդ։

Ս. Նազարեան

Քութայիս, 29 մարտի

*) «Մշակի» «Ներքին լուրերի» մէջ հաղորդած Բէպըրէ անունը սխալ է, պէտք է լինէր՝ Գուգօ։ Բէպըրէ հայրն է, իսկ կատաստրոֆայի զոհը՝ նրա Գուգօ որդին էր։

ԳՕԳՕԼԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Պետերբուրգ, 20 մարտի

Գօգօլի հարիւրամեակի յոբելեանի առիթով մեր Գործակալութիւնը այսօր զանազան քաղաքներից տեղեկութիւններ ստացաւ, որ մայր տաճարներում և շատ եկեղեցիներում մատուցվել են պատարագներ. կրթական հաստատութիւններում կատարվել են հոգեհանգիստներ և հանդիսաւոր հանդէսներ ընթերցանութիւններով և վիպասանի լուսանկարը և գրուածքները բաժանելով։

Յոբելեանական հանդէսներ ինձամակցել են քաղաքային ինքնավարութիւնները, զեմստվօյին հաստատութիւնները, զինւորական մասերը, բազմաթիւ հասարակական հիմնարկութիւններ։ Կազմակերպվել են ընթերցանութիւններ մոգական պատկերներով ժողովրդական աուդիտօրիաներում և ներկայացումներ ժողովրդական տներում. Ապա կայացվել են գրական ցերեկոյթներ, կրթական ու լուսաւորական ընկերութիւնների հանդիսաւոր նիստեր, ներկայացումներ թատրօններում՝ Գօգօլի գրուածքներից։

Շատ քաղաքներում՝ քաղաքային տարրական դպրոցներից մի քանիսը վերանուանվել են Գօգօլի անունով, բազմաթիւ տեղերում բացվել են գրադարան-ընթերցարաններ հանգուցեալ վիպասանի անունով։ Դպրոցներում որոշումներ են կայացվել կախել Գօգօլի լուսանկարները և այլն։

Հեռագր. Գործակալութիւն

ԼԵՀԱՑԻՔ ԻՆՉՊԷՍ ԵՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ԻՐԱՆՑ ԳՐՈՂՆԵՐԻՆ

Աշուղ-Ջիւանու մահը և նրա փառաւոր թաղումը, որը կատարել գիտէ հայը իր նշանաւոր գործիչներին, նրանց կենդանութեան ժամանակ մնալով անհոգ և անտարբեր նրանց մասին, պերճախօս ապացոյց է մեր յետամնացութեան։ Ահա տեսէք, թէ ինչպէս են գնահատում լեհացիք իրանց գործիչներին՝ թէ մեծ և թէ փոքր. օրինակ՝ մէկ ժամանակ Սենկեվիչին, իսկ նորերս իրանց՝ մեր Աշուղ-Ջիւանու պէս՝ ինքնաբոյս բանաստեղծ Ֆերդինանդ Կօղասին։ Կրակօվեան կաճառի նախագահ Տարնօվսկու ղեկավարութեամբ կազմվել է լեհական կոմիտէտ յիշեալ բանաստեղծի համար առնելու մի քանի դեսեատին հող։ Կօղասը անհոգ գիւղացի է, օրավարձ մշակ, որը ծանր աշխատանքով է վաստակում իր ապրուստի համար միջոցներ։ Մօտերքս նա հրատարակել է մի փոքրիկ ժողովածու ոտանաւորների և գիւղական երգերի։ Անհոգ գիւղացի բանաստեղծի երգը թափանցված է բուռն սիրով դէպի «պաղպաջուն, ցօրենատու» մայր հողը և մեծ թախիծով անտուն հողագործի, որը երազում է մէկ կտոր հողի համար և բաղդաւորութիւն այն երկրագործի, որը աշխատում է իր սեփական հողի վրա։

Կոմիտէտը իրան նպատակ է դրել ժողովել հարկաւոր դրամագլուխը՝ վերոյիշեալ գիւղացի բանաստեղծին պարգևելու մի քանի դեսեատին հող և դրա համար դիմել է լեհական հասարակութեանը, որը անշուշտ խիկոյն արձագանք կը տայ այդ կոչին։

Պետերբուրգ

Բժ. Բ. Աղասարեան

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ ՇԱՄԱԽՈՒՄ

Շամախի, 10 մարտի

Յօդուածիս տարօրինակ մակագրութիւնը անշուշտ պիտի զարմացնէ շատերին. այո, որքան էլ նա զարմանալի լինի, բայց իրողութիւն է։ Եօթամեայ և դեռ շարունակվող արհեստական աւերումները Շամախում, որից խուսափելու և առանց այն էլ 1902 թւին պատահած երկրաշարժից թշուառացած ժողովրդին աւելի չը թշուառացնելու անկեղծ ցաւակցութեամբ, իր ժամանակին, այն է, 1902 թւին, «Մշակի» 46, 53 և 58 համարների մէջ բողոքում էինք, նախատեսելով այս պաշափոր ցաւալի օրերը։

Ահա թէ բանը ինչումն է. վերոյիշեալ թւին երբ Շամախում և իր գաւառում տեղի ունեցած սոսկալի երկրաշարժի լուրը ցնցել էր աշխարհին, երբ ընդհանուրի ցաւակցութեան առարկան մենք էինք, ինչպէս այժմ սեաբաղդ սիցիլիացիքն են, բնականաբար, ցաւակցողները ցոյց էլ տուին իրանց նիւթական և բարոյական սպասածից աւելի մեծ աջակցութիւն։ Այս նպատակով Բագուից ևս եկել էր հայ և թուրք ինտելիգենտների մի խումբ, որի թուրք անդամներից մի երկուսի մէջ յղացաւ քաղաքի թուրքերին (մօտ 3500 տուն) քրիստոնեաների թաղից բարձր տեղափոխելու ծանր միտքը, պատճառաբանելով հին տեղի կլիմայական և երկրի խախուտութեան իբր թէ անյարմարութիւնները. մի միտք, որ զուրկ էր ստոյգ հիմքերից և որը չէին ընդունում մասնագէտները։ Ժողովուրդը կրկնակի սուգի մէջ էր մտել տարածված անհերևակայելի լուրի պատճառով։ Հարցը հեշտ լուծվողներից չը լինելով, դեռ ձգձգվում էր։

Վերջապէս եկաւ երկրի կառավարչապետ իշխան Գօլիցինը աւերված քաղաքը տեսնելու։ Հարցը նորից հրապարակ դուրս եկաւ։ Իշխանը իրան յատուկ ուղղութեամբ խնդրին հաւանութիւն տուեց և պատուիրեց այն ժամանակվայ գաւառապետին՝ ամեն հնարք գործ դնել նպատակը իրականացնելու։ Վերջինս էլ յայտարարեց, որ թուրքերի թաղի շատ տեղերում անպայման արգելվում է շէնք կառուցանելը, ապա մի շարք այլ տեսակի արգելքներ ստեղծելով վերջապէս յայտնեցին, որ յամառողները չեն ստանայ ոչ մի նպաստ իբրև տառապեալներ նրանց անունով ժողոված գումարից։

Քանի որ մի կողմից տեղի էր ունենում այս, միւս կողմից աւելի խելահասները, մեծ միւլքատէրերը, վաճառական դասը և այլն շտապում էին գոնէ բազարը և իրանց բնակարանները ձեռքի տակ եղած նիւթերով նորոգել։ Առաջացաւ լուրջ մրցութիւն կարգադրիչ ադմինիստրացիայի և ժողովրդի միջև. առաջիններն էլ շտապեցին նոր քաղաքատեղում՝ հանգանակված գումարից շինել խանութների երկար շարքեր, աղբիւրներ, սալայատակներ, գազային լուսաւորութիւն և վերջապէս քաղաքային երկու կչիռներն էլ տեղափոխելով՝ ամայի դաշտում կանգնեցրին իրար կողքի։ Միաժամանակ կարգադրեցին քաղաք մտնող ոչ մի բեռը թոյլ չը տալ յիշած կչիռներից ուրիշ տեղ տանել։ Բնակիչների դրութիւնը հետզհետէ ծանրանում էր։ Ամենքը նզովում էին ինքնակոչ սրտացաւներին։ Կարգադրվեց տեղափոխվողներին տալ 250—350 րուբլի, ձրի գետին, մակարդակ և 50 պուդ կիր։ Մէջ ընկաւ բաղ ու բրինձ. սկսվեց գաղթը, որ շատերին ձեռնտու էր։ Երկու տարվայ միջոցում դուրս եկան 1200 տնաւորներ, քարուքանդ անելով երկրաշարժից իրանց խնայվածները. նիւթերը տեղափոխում էին և նոր մասերում տնակներ շինում։

Մինչև այդ՝ շատ վաղուց հայերի թաղը թուրքերից բաժանված էր մի ուղղաձիգ փողոցով. այժմ դրութիւնը փոխվել էր։

Գաղթը տակաւին դեռ չը դադարած, իրանց տեղում մնացողներին աջողվեց ներքևի մասը շէնացնել և օգտվել բաց մնացած գետիններից, բազարի առևտրից և բազմատեսակ պարապմունքներից։ Թշուառ գաղթականները ծանրաբեռնված պարտքերով, յոգնածութիւնից դեռ չը խաղաղված, ի մեծ զարմանք ամենքի, սկսեցին կրկին մէկը միւսից յետոյ իրանց ձեռքով քանդել նոր կառուցած տները և յետ դառնալ քաղաք, որովհետև նոր վայրերում ոչ մի գործով չէր կարելի պարապել՝ որ հաց վաստակէին. քաղաքի կենտրոնը իր նախկին եռուն դրութիւնը կարճ միջոցում ստացաւ. և այդ էլ շնորհիւ այն մի տասնեակ հիմնաւոր պատճառների, որ յիշել էինք «Մշակի» 1902 թ. № 58-ի մէջ։ Մեծ ջանքերով գլուխ բերածը գետնի հետ հաւասարեցրեց տներ աւերող յայտնի կապալառու Միր-Ասլանը։ Ահա թէ ժամանակը ինչպիսի խրատական դասեր ունի։

Այդպիսով նոր գաղութները այժմ ամայացած, ժողովուրդը մինչև օրս անխաղաղ և աւելի աւերված քան իսկական երկրաշարժից, հարկաւ և սրտի ցաւով տեղին ենք համարում ասել, որ դեռ շարունակվում է մեզանում տարօրինակ արհեստական երկրաշարժը, շոգիացնելով իր հետ կօպէկներով հանգանակված գումարից մօտ 500,000 րուբլի և մի նոյնքան էլ նեղահայեացք կարգադրիչների՝ յիշածս զոհերի գրպանից։ Կամեցան ունքը շինել, բայց աչքը հանեցին։ Միթէ այս ամենը նեղ, շովինիստական ոգով գործելու արդիւնքները չեն, որոնք ոչ մի դէպքում չեն կարող հաստատուն և տևողական լինել իրանց թքված անբնականութեան պատճառով։

Արդեօք կը խրատվե՞ն այդպիսիները։

Սմբատ Սարգիսբէկեան

ԿԱԹՆԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Նոր-Բայազէտ, 9 մարտի

Իբրև գիւղատնտեսական մի շրջան, մեր գաւառում կաթնատնտեսութեամբ պարապում են գրեթէ բոլոր ընտանիքները թէ քաղաքում և թէ գիւղերում, քանի որ ամեն մի տուն ունի իր կով ու կթանը կամ իր մատակն ու ոչխարը։ Սակայն կաթնագործական պայմանները գտնվում են բացառապէս հին նահապետական ձևերի մէջ և, շնորհիւ կաթնատնտեսութեան նոր սիստեմի բացակայութեան, կաթնային արդիւ-

նաբերութիւնը այն ցանկալի և արգասաւոր արդիւնքը չէ տալիս, ինչ որ կարող էր տալ նոր սիստեմի կաթնագործութիւնը, դեռ մի կողմ թողած այն յատկութեան նշանակութիւնը կամ որակութեան առաւելութիւնը, որ տալիս է նոր ձևով կատարված կաթնատնտեսութիւնը։

Այնուամենայնիւ, այդ բոլոր աժայութեան մէջ, ուր տիրապետում է պապական սիստեմը հայ ընտանիքի կաթնագործութեան վերաբերմամբ, մեր գաւառում մի քանի գիւղատնտես պարոնների ձեռնարկութիւնը օազիսի նման աչքի է ընկնում իր բացառիկ պայմաններով։ Քաղաքում պ. պ. Լ. Աֆրիկեան և Ա. Զարգար-Նիկողոսեան, իսկ մօտակայ գիւղում Ա. Եակօվլեվ *) (մօլօկան) ունեն սեփական սերզատ մեքենաներ—սեպարատորներ—և խնոցիներ, որոնց միջոցով զարգացնում են կաթնագործութիւնը իրանց փոքրիկ շրջանում։ Նրանք իրանց կթաններով և մեքենաներով, ամառվայ սեզօնին, բարձրանում են սարերը (բացի Եակօվլեվից) և յատկապէս գնած խոտաւէտ արօտներում, զով եղանակի տակ, առաջ են տանում իրանց գործը, ցոյց տալով նաև հետաքրքրվողներին։ Նրանք, բացի իրանց սեփական կթաններից, նոյնիսկ կովեր են վերցնում իրանց հարևաններից «եղով» և ամառը կթելով՝ փոխարէնը իւղ են տալիս տիրոջը։ Այդ օպերացիան հետևեալ ձևով է կատարվում։

Մեզանում առհասարակ սովորութիւն կայ, որ ով որ մի քանի կթաններ ունի և սար (եայլաղ) չէ բարձրանում, նա իր կթաններից մի քանիսը տալիս է նրանց, որոնք սար են դուրս գալիս, եայլաղ գնում։ Սրանք տանում են կովերը, ոչխարները կամ մաակները և կաթի փոխարէն աշնանը իւղ են տալիս տիրոջը և յետ դարձնում անասունը։ Կովերի համար տալիս են 27—30 փունտ հալած մաքուր իւղ, մաակներին՝ 70—80 փ., իսկ ոչխարի համար տալիս են 3 փունտ անհալ իւղ (կարագ) և 6 փունտ պանիր։ Սակայն վերջերս ոչխարատէրերից շատերը որոշեցին ստանալ 3 փունտ կարագի փոխարէն 6 փունտ պանիր, ուրեմն բոլորը 12 փունտ պանիր։ Կթաններ իւղով տանում են թէ հայերը և թէ քիւրդերը, որոնց թիւը մեզանում քիչ չէ և որոնք անասուններին լաւ են չաղացնում, քան թէ հայերը։

Կաթնատնտեսութիւնն էլ աւելի զարգացնելու նպատակով մեզանում, Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան Նոր-Բայազէտի ճիւղի վարչութիւնը մտք է յղացել պայմանաւորվել պ. Լ. Աֆրիկեանի հետ, որ նա վեր առնի իր մեքենաները և շրջի մեր գաւառի գիւղերում, ցոյց տալով բոլոր գիւղացիներին նոր սիստեմի կաթնատնտեսութիւնը, որի առաւելութիւնները ակներև են, և տարածել այդ արդիւնաւէտ պարապմունքը մեր գաւառում։ Թէ ինչ հետևանք կունենայ այդ մտադրութիւնը կամ ինչ պայմաններով կիրագործվի բարեգործականի ձեռնարկութիւնը, կը գրեմ իր ժամանակին։ Սակայն միւս կողմից կը ցանկանայինք, որ աւելի ձեռնհաս մարդիկ, որոնց միակ ձգտումն է այդ պարապմունքը բոլորովին զարգացնել գաւառական շրջաններում, մտաբերէին նաև մեր յետ ընկած գաւառը և ցոյց տային նահապետական հայ ընտանիքին կաթնատնտեսական աւելի զարգացած և կատարելագործված նորագոյն պայմանները, ինչպէս տեղի է ունենում օրինակ Փամբակի շրջանում և այլ տեղերում։

Գ. Սինանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Այսօր Պետերբուրգից Թիֆլիս կը հասնի Կովկասի Փոխարքայի դիւանատան կառավարիչ Պետէրսօնը։

◆ Զէմստվային նախահաշիւը Կովկասի Փոխարքայի խորհրդում քննելու ժամանակ, ի միջի այլոց, քննութեան ենթարկվեց անդրկովկասեան ոստիկանական պահակախմբի պահպանութեան համար զէմստվային միջոցներից ծախքեր կատարելու խնդիրը։ $2^1/_2$ միլիոն ռուբ. ծախքը, որ գործադրվում է պահակախմբի պահպանութեան համար, չափազանց ծանր գտնելով ազգաբնակութեան համար՝ Փոխարքայի խորհուրդը համապատասխան միջնորդութիւն յղուեց, որպէսզի այդ ծախքերը տրվեն պետական գանձարանից։ Այս միջնորդութիւնը մինիստրների խորհուրդը իր վերջին նիստում թողել է անհետևանք։

◆ Այս օրերը ամբողջ Թիֆլիսը կենդանի մասնակցութիւն է ցոյց տալիս Գոգոլի ծննդեան հարիւրամեակի առիթով կազմակերպված հանդէսներին և տօնակատարութիւններին։

◆ Առաջիկայ շաբաթից կը սկսվի շուկաների առևտուրը զատկական տօների առիթով։ Շուկաներում վաճառվող մթերքների վրա հսկելու համար Թիֆլիսի սանիտարական-բժշկական տեսուչ բժ. Կ. Ստեփանեան առանձին մասնախմբեր է կազմել սանիտարական հոգաբարձութիւնից և թաղային դումայական բժիշկներից։ Վաղվանից Սօլդատսկի բազարում կը սկսէ գործել միկրոսկօպիկ կայարանը խոզի մսի հետազօտութեան համար։ Այս տարի, պէտք է նկատել, մթերքների գները դիտմամբ բարձրացրել են վաճառողները։ Այդ երեւութի առաջն առնելու համար քաղաքային վարչութիւնը դիմել է ոստիկանութեան օգնութեանը։

◆ Գանձակի նահանգում մորեխը ոչնչացնելու աշխատանքների համար այս տարի յատկացված է մօտ 40 հազար ռուբլի։ Աշխատանքները կատարվելու են գիւղատնտես Ա. Սահակեանի ղեկավարութեամբ ու հսկողութեամբ։

◆ Այսօր Զուբալովի ժողովրդական տանը տեղի կունենայ համառուսական IX ջրանցքային համագումարի վերջին նիստը։

◆ Կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում այսօր, երեկոյեան ժամը 6-ին, տեղի կունենայ Տոտոմեանի վերջին դասախօսութիւնը կօօպերացիաների մասին։ Այսօրւան յարգելի դասախօսը կը մեկնէ Պետերբուրգ։

◆ Այսօր, Կովկասեան Կայսերական Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ տեղի կունենան հետևեալ ընթերցումները. 1) Երեխաների համար ցեր. ժ. 12-ից մինչև 1-ը տ. Վարդանեան հայերէն կը դասախօսէ «Անդերսէնի Սոխակը». 2) ժամը $3^1/_2$—$4^1/_2$-ը տ. Մուսխէլօվան վրացերէն՝ «Կարմիր լապտեր». 3) հասակաւորների համար «Մարդու անատոմիան և ֆիզիօլոգիան» ժամը 5—6 բժ. Մխիթարեանը հայերէն, իսկ ժ. 6—7 բժ. Գամբաշիձէն վրացերէն։ Դասախօսութիւնների ժամանակ ցոյց կը տան պատկերներ մոգական լապտերով։ Մուտքը բոլորի համար ձրի է։

◆ Զատկական տօների առիթով 6-րդ քաղաքամասում բոլոր հանքային բաղանիքները բաց կը լինեն մինչև գիշերվայ ժամը 12-ը ամենայն օր։

◆ Այսօր Թիֆլիսում լոյս տեսաւ վրացերէն լեզուով նոր ալմանախ։

◆ Առաջիկայ շաբաթ (մեծ պասի վերջին շաբաթը) բոլոր դուարճութիւնները և ներկայացումները յետաձգվում են։

◆ Թիֆլիսում արդէն ընկել են գարնանային տաք եղանակները։

◆ Տիկին Սիրանոյշ, վերջացնելով Բագւում իր թատրոնական գործունէութիւնը, ապրիլի 4-ին, Թիֆլիսում, Արտիստական թատրոնում, 35-ամեայ բեմական գործունէութեան առիթով, մտադիր է տալ «Մէդէա» դրաման, հինգ գործողութեամբ, հեղինակութիւն Սուվօրինի։

◆ Ստացանք «Աղբիւր» ամսագրի մարտի թիւը, որ, ի թիւս այլ յօդուածների, պարունակում է նաև Գոգոլի կենսագրութիւնը, պատկերի հետ, և այդ բանաստեղծի «Դնեպր» փոքրիկ գրուածքի թարգմանութիւնը, կատարված Յարութիւն Թումանեանի ձեռքով։

◆ Գոգոլի ծննդեան հարիւրամեակին Թիֆլ. II իգական գիմնազիայում և Մանթաշեանի առևտր. դպրոցում կարդացվել է «Աղբիւրում» տպագրված՝ (ներկայ մարտի №-ում) «Դնէպր» գրուածքը «Գոգոլի»։

◆ «Մշակի» երէկվայ համարում վերջացաւ ճարտարապետ պ. Թորամանեանի բաց նամակը։ «Մշակի» սուղ էջերը զբաղեցնելով այդպիսի մի երկար նամակով, հարկ ենք համարում յայտնել, որ այս դէպքում մենք ղեկավարվեցինք այն նկատումով, թէ Թորամանեանի պէս մի աշխատաւոր գործիչ, որի ծառայութիւնները, մատուցվելով հայկական ճարտարապետութեան և հնագիտութեան գործին, գնահատվեցին և Ռուսաց Կայսերական Ակադէմիայի կողմից, իրաւունք ունի խնդրել հայ մամուլից, որ միջոց տրվի իրան որոշ բացատրութիւններ տալ իրան մեղադրողների հանդէպ։ Ներկայ դէպքում մեր վարմունքը միանգամայն անշահասէր է մանաւանդ այն պատճառով, որ պ. Թորամանեան աւելի մօտ է եղել այն շրջաններին, որոնք թշնամական դիրք են ունեցել «Մշակի» վերաբերմամբ։

◆ Մեզ խնդրում են յայտնել, որ երեխաների խնամատար «Լոյս» ընկերութեան վարչութեան նախագահ ընտրվել է Գ. Լևոնեան, փոխ-նախագահ Ա. Մէլիք-Այվազեան, գանձապահ տ. Վ. Մամուլեան և քարտուղար Ա. Գրիգորեան։

◆ Կուր գետի ջուրը կրկին բարձրանալով՝ սպառնում է ծածկել Սաղ կոչված քաղաքամասը։

◆ Երէկ, ցերեկվայ ժամը 1-ից զինուորական ուժեղ պահակախմբեր շրջապատելով Գոլօվինսկի պրօսպէկտը, Դվորցօվայա և մօտակայ փողոցները՝ մանրազնին խուզարկութիւն կատարեցին։ Զինուորները անխտիր բոլորին կանգնեցնում էին և խուզարկում։ Այս անգամ էլեկտրաքարշի երթևեկութիւնը շարունակվեց կանոնաւոր այն տեղերով, ուր կատարվում էր խուզարկութիւնը, որը մինչև այժմ եղածներից անհամեմատ խիստ էր։ Խուզարկութիւնը տևեց մի քանի ժամ։

◆ Մեզ խնդրում են յայտնել, որ մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնի Զարքաշի «Զատկական դասեր» գրքոյկը (պատկեր բօսեակների կեանքից)։

◆ Ստացանք Բագուից, Գրիգոր աւագ քահանայ Գրիգորեանից նրա հրատարակած «Զարկեարի Քնարը» գիրքը, երրորդ տիպ, 1909 թ., գինն է 50 կ.։ Հրատարակիչը կենսագրական տեղեկութիւններ հաղորդելուց յետոյ Զարկեարի մասին՝ տեղեկութիւններ է հաղորդում և լենքօրանցի Մաչիֆի մասին ու զետեղում է նրա պատկերը։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Մարտի 20-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Պետրօպաւլօվսկայա և Լագօդախ՝ սկայա փողոցների անկիւնում անյայտ մի չարագործ ատրճանակի երեք հարուածով վիրաւորեց թիֆլիսեցի Եկատերինա Դանիէլեանին, որից յետոյ դիմեց փախուստի և անյայտացաւ։ Կասկածով ձերբակալված է Նիկօլայ Նիկողոսեանը։

◆ Մարտի 20-ին, Անդրօնիկօվսկայա փողոցում ձերբակալվել են դրամաշորթներ Իօսիֆ Տօրօշէլիձէ և Առաքել Գեախմանօվ։

◆ Մարտի 20-ին, Լօտկինսկայա, Իւերսկայա և Րօմանօվսկայա փողոցներում շուրջկալի (օբլավա) ժամանակ ձերբակալվեցին 19 պարապ-սարապ ու անցաթղթեր չունեցող մարդիկ։ Մօսկօվսկայա և Կուրսկայա փողոցներում զինուորական պահակախմբերը ձերբակալեցին երկու հոգու։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Ուրբաթ, մարտի 20-ին, Թիֆլիսի «Նոր Թատրոնում» Եավօրսկայայի խումբը, ի յիշատակ ռուս գրող Ն. Գոգոլի ծննդեան հարիւրամեակի, կազմակերպել էր ներկայացում։

Սկզբում պ. Վ. Շատերնիկօվը «Խելագարի յիշատակարանից» մի տեսարան կատարեց, որը բաւարար անցաւ։

Յետոյ խաղացվեց Ն. Գոգոլի 1 գործ. «Թղթախաղացներ» կօմէդիան, որը ընդհանրապէս լաւ անցաւ և հասարակութիւնը էստետիքական բաւարարութիւն ստացաւ։

Վերջում տ. տ. Եավօրսկայան և Իւ. Ստրօգօվան խաղացին «Երկու կանանց վրոյցը», որը թէև այնքան էլ աչխոյժ կերպով չը կատարվեց, որի պատճառը թատրոնի դատարկութիւնն էր, բայց և այնպէս բաւարար անցաւ։ Եզակի երևոյթ կարելի է համարել այն հանգամանքը, որ թատրոնը այս անգամ համարեա թէ դատարկ էր, որի շնորհիւ էլ դերասանների խաղը սպասածին չափ աչխոյժ չանցաւ։ Մեր հասարակութեանը գրաւողը ֆարս-օպէրէտներն են։ Լուրջ բան նա միշտ ատել է ու այսուհետև էլ երևի շարունակելու տրամադրութիւնն ունի։ A—s

---

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Այս ամսի վերջին Կահիրէում պիտի տեղի ունենայ միջազգային հնագիտական համագումարը։ Ռուսաստանից արդէն ուղևորվել են բաւական թւով գիտնականներ, ինչպէս յայտնի եգիպտագէտ պրօֆ. Տուրայեվ, պրօֆեսսօրներ Գօրբօվ, Շտերն, Կուլակօվսկիյ և ուրիշները։

◆ Փետրվարի վերջերին, անուանի արևելագէտ Ա. Ի. Զուպրօվի մահվան առաջին տարեդարձին լոյս տեսաւ հանգուցեալի հանրամատչելի գրուածքների ժողովածուի Ա. հատորը։ Նրա հաղւագիւտ դարձած մասնագիտական գրուածքների հրատարակութեանը ձեռնարկել է Մօսկվայի համալսարանը։

◆ Մեր աշխատակիցներից մէկի՝ Վ. Գ. Կօրօլենկօյից ստացած նամակից իմանում ենք, որ անուանի վիպասանը ձեռնարկել է առանձին հրատարակութեան իր «Записки моего современника» («Իմ ժամանակակցի յուշագրերը») գրուածքի Ա. մասը։

◆ Յայտնի հասարակական գործիչ, գրականագէտ-հրապարակախօս Ս. Ե. Ելպատիեվսկին հրատարակել է իր գրած մի քանի յիշողութիւններ - մահացուցակները «Մտերիմ ստուերներ» («Близкія тѣни») անունով, որի մէջ մտել են Ն. Կ. Միխայլօվսկու, Գլ. Ուսպենսկու, Գարին-Միխայլօվսկու և Չեխօվի մասին գրածները։ Այս գեղարուեստօրէն և տաք գրված յիշողութիւնները մենք յանձնարարում ենք մեր ընթերցողների ուշադրութեանը, իբրև լրացուցիչ Վ. Գ. Կօրօլենկօյի նորերս հրատարակած «Հեռացածներ» («Отошедшіе») փայլուն գրուածքի։

◆ Մեր հայրենակից յայտնի պատմաբան պ. Ալ. Զիվելեգեանը «Вѣст. Евр.» ամսագրում սկսել է տպագրել իր նոր աշխատութիւնը՝ «Գերմանական պետութեան ծագումը», որում աշխատում է ծանօթացնել ռուս ընթերցողներին գերմանական նորագոյն պատմութեան վերաբերեալ զանազան լեզուներով նորերս հրատարակված հետազօտութիւնների հետ։

◆ Ն. Վ. Գոգոլի ծննդեան հարիւրամեակի առիթով հրատարակվում են զանազան ծրագիրներով նրա գրուածքները։ Լոյս են տեսնում և մինչև այժմ անյայտ մնացած նրա նամակները։

ՄԱՄՈՒԼ

«Խաթարալան» իր վերջին համարում (№ 12) երկու նկարներով արձագանք է տալիս վերջերս «Մշակի» և «Գործի» մէջն տեղի ունեցած բանակռւին՝ հանգանակած զանազան գումարների հաշուետւութեան վերաբերեալ։ Ըստ «Խաթարալայի» այս գործում «Մշակի» և «Գործի» միջև ոչ մի զանազանութիւն չը կայ, երկուսն էլ յիշեցնում են այն պարսիկ զինուորին, որը ըստ առածի, իրան նկատողութիւն անող օֆիցէրին պատասխանում է. «Թող Հասանը ռաը ուղիղ դնի, ես էլ ուղիղ դնեմ»։

Հասկանալի է, որ երգիծաբանական հրատարակութիւնից չէ կարելի պահանջել փաստերով հաստատված մեղադրանքներ։ Բայց արձագանք տալով երևոյթներին՝ նա պիտի պահպանի նրանց ներքին ճշմարտութիւնը, էութիւնը, առանց որի սատիրան կորցնում է իր բարձր նշանակութիւնը։

Ցաւում ենք, որ թերթի ղեկավարները չեն ըմբռնում այս տարրական ճշմարտութիւնը։

Ցաւում ենք միևնոյն ժամանակ և պ. Աստուածատուր Երիցեանի համար, որ փոխանակ վեր կենալու և ասելու գրպարտիչ «գործականներին», թէ, պարոններ, ես մինն եմ այն ուսանողներից, որոնք ստացել են «Մշակի» խմբագրութիւնից, ուսանողներին յատկացրած գումարից, այսքան գումար, դեռ ոյժ է տալիս այդ զրպարտութեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ախալցխա, 15 մարտի

«Մշակի» № 48-ում Ախալցխայից գրված մի լուր կարդացինք «Ախալցխայի հայոց դրամատիկ սիրողների ընկերութեան» վարչութեան մասին։ Լուրը ամբողջովին գրված էր տենդենցիօզ ոգով։ Մենք պատրաստվում էինք պատասխանելու և վերականգնելու ճշմարտութիւնը, երբ վրա հասաւ «Մշակի» № 53-ը, բերելով իր հետ պ. Lego-ի հաղորդած մի նոր անհիմն լուրը։

1) Պր. Lego-ն «Մշակի» № 48-ում գրում է. «Տեղիս դրամատիկ սիրողների ընկերութեան վարչութիւնը, բաղկացած ութ հոգուց, ընդհանուր ժողովին ներկայացրեց իր հրաժարականը»։

Վարչութիւնը ընտրվել է անցեալ հոկտեմբերի 12-ին։ Աչքի առաջ ունենալով, որ հոկտ. 20-ին, վարչ. նախագահ բժ. պ. Այվազեան երեք ամսով բանտ պիտի նստէր, ամսի 16-ի վարչ. ժողովում մեզանից Խաչ. Տէր-Ենօքեան ընտրվեց վարչ. ժամանակաւոր նախագահ։ Յունվ. 20-ին պ. բժիշկը դուրս եկաւ բանտից, 26-ին կայացաւ պ. բժշկի նախագահութեամբ վարչ. ժողով, որտեղ, ինչպէս ասում է արձանագրութիւնը, Խաչ. Տէր-Ենօքեան ժողովի սկզբում յանձնեց պ. Այվազեանին իր ձեռքի տակ գտնված ընկերութեան կնիքը և բոլոր գործերը, միաժամանակ ներկայացնելով իր գրաւոր հրաժարականը՝ վարչ. անդամութիւնից։ Ապա վարչ. քարտուղար Սիմ. Քարիմեան բերանացի յայտարարեց, որ ինքը ևս հրաժարվում է վարչ. անդամութիւնից, խոստանալով մօտիկ ապագայում ներկայացնել և գրաւոր հրաժարականը, որը և տեղի ունեցաւ մինչև փետր. 1-ի ընդհ. ժողովը։ (Տես «Յուշարար» № 10)։ Հետևապէս փետրվարի 22-ի ընդհանուր ժողովում, որ տեղի ունեցաւ մեր հրաժարականից մօտ մի ամիս յետոյ՝ հրաժարվեց ոչ թէ ութ, այլ միայն վեց հոգուց բաղկացած վարչութիւնը։

2) պ. Lego-ն գրում է. «Հրաւիրված (?) վարչութեան անդամներից երկուսը—բժ. Այվազեան և Աբր. Անխոնեան հրաժարվեցին միայն խաթեր համար, որ վարչութեան միւս անդամների դրութիւնը անելանելի չը լինի»։ («Մշակ» № 48)։

Վերևը պարզվեց, որ մենք վարչութեան անդամութիւնից հրաժարվել ենք դեռ յունվարի 26-ին, իսկ նոյն օրվայ վարչ. ժողովում վարչութեան մնացած անդամները (բացի մեզանից յիշեալ ժողովին ներկայ էին չորս հոգի), ինչպէս արձանագրութիւնն է ասում, եկան հետևեալ եզրակացութեան. «Ի նկատի ունենալով, որ նախ՝ վարչութեան երկու անդամներ—պ. պ. Խաչատուր Տէր-Ենօքեան և Սիմէօն Քարիմեան—հրաժարվում են [1]) և երկրորդ, որ ընկերութեան գերակատար անդամները չեն օգնում վարչութեան՝ ներկայացումներ կազմակերպելու գործում, ուստի ամբողջ վարչութիւնը ևս հրաժարվում է՝ ընդհանուր ժողովի քննութեան դնելով նախ երկու հրաժարվողների (այսինքն՝ մեր) հարցը, ապա վարչութեան միւս անդամների հրաժարականը» [2])։

Ուրեմն, սրանից պարզ է, որ երկուսիս հրաժարվելուց յետոյ ոչ թէ առանձնապէս հրաժարվել են բժ. Այվազեան և Աբր. Անխոնեան, այլ ամբողջ վարչութիւնը in corpore։

3) Պ. Lego-ն գրում է. «Վարչութիւնը գտնվելով ամենադրամատիկ դրութեան մէջ, այսինքն, որ ներկայացումներ չէր կարողանում կազմակերպել՝ հրաժարվեց»։

Ընկերութեան կանոնադրութեան § 39-ի համաձայն «ընկերութեան հրապարակական նախաձեռնութիւնները պէտք է տեղի ունենան գոնէ առնուազն ամսական մէկ անգամ»։ Ինչպէս կը տեսնէք ձեզ ուղարկած աֆիշաներից, վարչութիւնը, մեր անդամակցութեամբ, հոկտ. 12-ից (իր ընտրվելու օրից) մինչև յունվարի 26-ը (երկուսիս հրաժարվելու օրը) տուել է երեք ներկայացում, որոնցից մէկը՝ բենեֆիսային (15/XI), երկրորդը՝ ժողովրդական (23/XI), իսկ երրորդը՝ բարեգործական (20/XII)։

Բացի այս ներկայացումներից, վարչութիւնը վճռել էր մինչև մեծ պաս տալ երկու ներկայացում ևս (հրաւիրաթերթերը կան), բայց վարչութիւնը, ընտրվելու օրից զրկված լինելով չարակամ մարդկանց ստեղծած աննպաստ պայմանների մէջ՝ հազիւ հազ կարողացաւ նոյնիսկ առաջին երեք ներկայացումները գլուխ բերել։

4) Պ. Lego-ն «Մշակի» № 53-ում գրում է... «լոյս ունենք, որ նորընտիր վարչութիւնը չի հետևի նոր (?) վարչութեան օրինակին, որի գործունէութիւնը կայացաւ միմիայն նրանում, որ զանազան յօբելեաններին ժամանակ հեռագիրներ և ուղերձներ էր ուղարկում՝ ժամանակաւոր նախագահի և քարտուղարի ստորագրութեամբ»։ Ճիշդ է, շատ յօբելեաններ կատարվեցին մեր վարչութեան օրով, բայց նա մասնակցեց միմիայն երկուսին՝ Ակակի Ծերեթելուն և Վրոյրին։ Իսկ շնորհաւորական հեռագիրների տակ ստորագրել է, ինչպէս ընդունված է, միմիայն վարչութեան նախագահը։ (Տես «Յուշարար» № 10)։

Մենք մեր ասելիքն ասացինք։

Նախկին վարչութեան ժամ. նախագահ՝ Խաչ. Տէր-Ենօքեան

Քարտուղար՝ Ս. Քարիմեան

[1]) Ծանօթ.—Նոյն բանը վարչ. նախ. պ. բժ. Այվազեանը չէչտեց փետրվարի 22-ին կայացած ընկեր. ընդհանուր ժողովում։

[2]) Ծանօթ.—Չը նայելով երկուսիս կարուկ հրաժարականներին՝ վարչ. ժող. պ. նախագահը յայտնեց, որ եթէ մենք ընդհ. ժողովի առաջարկութեամբ յետ վերցնենք մեր հրաժարականները՝ վարչութիւնը մնալու է իր պաշտօնում։

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՍԻՆՕԴԻ ԱՆԴԱՄ-ՀԱՅՐԵՐԻՆ

—

Անցեալ թւականի դեկտեմբերի 31-ին տուած ձեր հեռագիրը Բեսարաբիայի կօնսիստօրիայի միջոցով պատիւ ունեցանք ստանալու միմիայն ներկայ թւի փետրվարի 2-ին *), որով դուք նախ խիստ չարաչար դատապարտում էք Հին-Ղրիմի հայ հասարակութեանը իր իրաւունքների գիտակցութեան հասնելուն համար, ապա սոսկալի շեշտով հրամանագրում էք՝ չը համարձակվել խառնվելու վանքապատկան կալուածների կառավարութեան մէջ... Ձեր «նպատակ» հայ հասարակութիւնը այսպիսի խորագոյն յանդիմանութիւնից անհօրէն պիտի զգար իր վրա հոգևոր արսօլիւտիզմի խստաբարոյ իշխանութեան անսահման ծանրութիւնը... Այդպիսով իր իրաւունքների ճանաչողութիւնը, իր նախորդներից մնացած սեփականութեան օտարացման դէմ զինվելը, որ ուրման կարիքների հոգացումը կրօնաւորների անձնական մոլթիապաշտութիւնից գերադասելը, դուք, գերապատիւ ս. հայրեր, ձեր խստաշունչ հեռագրով դատապարտեցիք, դուք խաչ քաշեցիք մեր ինքնագիտակցութեան վրա, որը սակայն չը մթագնեց ձեր այդօրինակ բանադրանքով, այլ մի աւելորդ անգամ ևս հաստատեց համայն հայ ազգութեան առջև հոգևոր հայրերի և ժողովրդի միջև հսկայօրէն կանգնած անջրպետի գոյութիւնը... Ժողովրդի հասարակական շահերի տեսակէտից դուք ապացուցեցիք ձեր բացասականութիւնը, ձեր կաստայականութիւնը. դուք հանդէս բերիք այն հանգամանքը, որ պետական-մարմնաւոր իշխանութիւնը համեմատաբար առաւել սրտացաւ, ժողովրդական հանդիսացաւ վանքապատկան կալուածների կենտրոնացումը հոգևոր կաստայի ձեռքից խլելով ու ժողովրդից ընտրված հոգաբարձութիւններին յանձնելով, քան գերապատիւ հայրերդ,—եք հոգևոր կոչումը ընդունել էք «ժողովրդի շահերին» ծառայելու, նրա «կամքը կատարելու» համար և ոչ թէ իշխելու, նրա գլխին տէր լինելու,—որ ներկայ պայմաններում պատրաստ էք ամեն մի յարմար դէպքում արտայայտելու ձեր իշխելասիրութիւնը կամ անսահման խնամակալութիւնը հայ ժողովրդի հասարակական սեփականութեան վրա... Գիտենք, որ մի առանձին հրճւանքով պիտի առարկէք մեզ, որ Փոխարքայի կանոնները չեն տարածվում Ղրիմի վրա, ապա ուրեմն մենք մոլորվում ենք յիշելով այդ հանգամանքը։

Ո՛չ, գերապատիւ հայրեր, հայ ժողովրդի համար այդ մեծ հարցի նկատմամբ ինչպէս մենք, այնպէս էլ դուք պարտական էք նայել սոսկ սկզբունքային տեսակէտից. այն դէպքում վայրկեան անգամ չէիք տատանվի Ղրիմի, Նոր-Նախիջևանի և Կովկասի հայութեան միջև առանձին խտրութիւն դնելու։

Բայց այդ քիչ է. յիշելով Փոխարքայի սահմանած կանոնները, մենք դրանով չենք մոռանում և այն հանգամանքը, որ Կովկասի սահմաններից դուրս էլ, հէնց մեր թեմում, նոյն ընտրովի հոգաբարձութիւններով են կառավարվում թէ Նոր-Նախիջևանի և թէ Ղրիմի մի այլ վանքի՝ Ղարասուբազար քաղաքի մօտ գտնվող ս. Փրկչի վանքապատկան կալուածները։ Մնացել են միայն մեր ս. Խաչ վանքի կալուածները, որոնց կառավարութիւնը ժողովրդին յանձնելու իրաւունքը մենք պահանջում ենք և պիտի մինչև վերջին հնարաւորութիւնը պահանջենք։ Այո, պիտի պահանջենք, որովհետև «Քրիստոսի աշակերտ» ս. հայրերդ, բռնված իշխելասիրութեան տենչով և խիստ բարձրից դիտելով ձեր «հօտի» վրա, միանգամայն անձեռնհաս էք և անընդունակ հասկանալու ժողովրդական անյետաձգելի կարիքները, որոնց մի մասի գոհացումը անխզելիօրէն կապված է հասարակական սեփականութիւն կազմող վանքապատկան կալուածների հետ. պիտի պահանջենք, որովհետև տարիների ընթացքում մենք ականատես եղանք մեզ մօտ ուղարկված հայրերի գործելակերպին, որը միանգամայն ապարդիւն և վնասակար էր ժողովրդի թէ բարոյական և թէ կրթական գործի տեսակէտից... Հոգևոր իշխանութեան մերժումները նախկին տարիներում մեզ միմիայն վիրաւորում էին, ցաւ պատճառում և լռեցնում, իսկ այժմ գիտակցութեան հասնող ժողովրդին դրանք և դրանց նման պատասխանները միայն վրդովմունք և յուզմունք են պատճառում, դրդում դէպի ծայրայեղ միջոցները... Լաւ միտ առէք, գերապատիւ հայրեր, մեր զսպված, սեղմ նամակը և թոյլ մի տաք յուզված ժողովրդին անախորժ քայլեր դիմելու։

Հին-Ղրիմի հայ հասարակութեան լիազօրներ՝ Ա. Գասպարեան, Յ. Յօվհաննիսեան, Գ. Բէնկլեան, Ա. Բարաղինեան, Մ. Ուզունպաճաքեան։
Հին-Ղրիմ

*) Բեսարաբիայի կօնսիստօրիայի այսօրինակ անտարբերութեան վրա մենք միմիայն ապշում ենք...

---

*) Ինչպէս լսում ենք, Ա. Եակօվլեվը վերջերս ձեռք է վերցրել իր պարապմունքից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

20 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Այսօր խոլերայով հիւանդանալու դէպք չեղաւ։

Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց ընդունել դեսպան Սախնգատւին, որ պատիւ ունեցաւ Նորին Մեծութեանը յանձնել իր նոր հաւատարմագրերը։

Սենատն անհետևանք թողեց «Земля и Народъ» թերթի խմբագիր Գրոմանի վճռաբեկ բողոքագիրը պալատի վճռի դէմ, որով Գրոմանը ենթարկվում է երեք տարով բանտարկութեան մի շարք յօդուածներով գիւղացիութեանը հարկատուութիւնից կասեցնելու յորդորանքներ կատարելու համար։

Սենատում քննվեց «Былое» թերթի նախկին խմբագիր Շչէգլէվի վճռաբեկ գանգատը պալատի վճռի դէմ, որ նրան երեք տարով բանտ էր որոշել «Ժողովրդական կամքի հիմնական գաղափարները» յօդուածի համար։ Սենատն իր դատավճիռը կարձակէ մարտի 23-ին։

ՊՐՕՍԿՈՒՐՕՎ։ Հեղեղը սոսկալի չափեր է ընդունում։ Դժբաղդութիւնների առաջն առնելու համար պատուարները պայթեցնում են վառօդով։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Նահանգական դատարանը քննելով այն 13 հոգու գործը, որոնք մեղադրվում էին Լեշնայում 1906 թ. ապրիլին կաթօլիկների և մարիավիտների ծեծ ու ջարդին մասնակցելու մէջ, որի ժամանակ սպանվեցին 8 և վիրաւորվեցին 250 մարդ, դատապարտեց տասին չորս տարով տաժանակիր աշխատանքների, երեքին արդարացրեց։

ՍԱՄԱՐԱ։ Նահանգական դատարանը դասային ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ քննելով 1905 թ. կալուածատէրերի դաստակերտները և գործարանները քարուքանդ անելու գործը, որի ժամանակ տացված փնասը 300 հազարից անցնում է, եօթ հոգու դատապարտեց բերդարգելութեան, 125 հոգու ութ ամսով բանտարկութեան, 83 հոգու արդարացրեց։

ԻՐԿՈՒՏՍԿ։ Մեսսինայի երկրաշարժից փնասվածների օգտին տեղական մասնաժողովը հանգանակեց 4371 ռուբլի և ուղարկեց Հռոմի ռուսաց դեսպանին։

ՄԻՒՆԽԷՆ։ Ցէպպէլինը իր օդապարիկով աջողութեամբ իջաւ «Օբէրվիզէնֆէլդ» զինւորական դաշտը և մեկնից հարաւ-արևմտեան ուղղութեամբ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Րէյխստագի նստաշրջանները փակվեցին մինչև ապրիլի 7-ը։

«Լօկալ-Անց.»-ը հաղորդում է, որ Բրեսլաւում, երէկ, քաղաքի զանազան մասերում տների տանիքների վրա կրակ երևաց, որ անյայտ փաս պատճառեց։

ԼՕՆԴՕՆ։ Գեներալ Կրիգը նշանակվեց Հնդկաստանի զօրքերի ընդհանուր հրամանատար։

ՊԱՐԻԶ։ Պատգամաւորների պալատը ընդունեց պատերազմական նաւերը վերակազմելու օրինագծի առաջին յօդուածը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Հիւանդների բաժանմունքով

Թիֆլիս, Ելիզավետինսկայա փ., 79, տէլ. 1026.

Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր.

ՄԻՔ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդ. (երկուշ., չորեքշ., ուրբ.)։

Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը ջղային և ներքին հիւանդութիւններ։

Մ. Պ. ԿԻՄՕՆՏ—առ. ժ. 11—12-ը վիրաբուժական հիւանդութիւններ։

Ս. Ա. ԼԻՒՐԻ—առ. ժ. 11—12-ը քթի, բգի և ականջի հիւանդութիւններ։

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ—առ. ժ. 10—11-ը ներքին և երեխաների հիւանդութիւններ։

Մ. Ե. ՄՋԱՐԷՈՒԼՕՎ—ցեր. ժ. 1—2-ը կաշուի և սիֆիլիսի հիւանդութիւններ (երեքշ., հինգշ., շաբաթ)։

Լ. Մ. ՄՕՆԻՆ—ցեր. 1—2-ը կանանց հիւանդ. և մանկաբարձ.։

Գ. Ա. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ—ցեր. ժ. 12—1-ը ներքին և երեխաների հիւանդութիւններ։

Բժշկութիւն էլեքտրականութեամբ, մասսաժով և հիպնօզով։ Միկրօսկօպիական, բակտերիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ։ Ծաղկի պատուաստումն։ Ծծմայրերի քննութիւն։ Վճարը խորհրդի համար 50 կօպէկ։ Օպերացիաները և համախորհուրդները ըստ համաձայնութեան։ Հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է թէ ընդհանուր և թէ առանձին սենեակներից։

(կ. ե. ու.) 236. 100—1

ԽԱՆՈՒԹ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ

Ամեն տեսակ արձանների, նոյնպէս և մարմարիօնից պատրաստված անդիների։

(հ. կ.) Գները չափաւոր են. 185. 6—5

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լաւագոյն նուէր հայ մանուկների համար՝

Գունաւոր պատկերազարդ Մանկական գրադարան

Հեղինակութիւն ՅՈՎ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

1. Շունն ու կատուն . . . . . 35 կ.
2. Անբախտ վաճառականներ . . 50 »
3. Գառնիկ ախպերը . . . . . 15 »
4. Անյաղթ աքլորը . . . . . 15 »
5. Ծիտը . . . . 15 »
6. Ուլիկը . . . . 15 »
7. Աղուէսը . . . . 15 »

50 օրինակից ոչ պակաս առնողներին 25% զեղջ, դուրս գալով ճանապարհածախսը։ Հատ-հատ առնողները բարեհաճեն վճարել ճանապարհածախս 20 կ. ամբողջ կօմպլեկտի և 10 կ. մի հատի համար։ Ապառիկ չէ ուղարկվում։

Դիմել՝ Тифлисъ, Паскевича ул., № 6. М. М. Тумановой.

(կ.ե.հ.) 237. 4—1

ՂՕՇԱՎԱՆՔԻ 600 ԴԵՍԵԱՏԻՆ **ՏԱՅԼԱՐ** ԿՈՉՎԱԾ ՎԱՐԵԼԱՀՈՂԵՐԸ ԵՒ ԱՐՕՏԱՏԵՂԵՐԸ կապալով տալու համար, առաջիկայ ապրիլի 4-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին Կարսի Հայոց Հոգևոր կառավարութեան Ատեանում նշանակված է

ԱՃՈՒՐԴ

և 8-ին՝ կրկնաճուրդ, որին մասնակցել ցանկացողները պայմանների մասին կարող են դիմել Ատեանիս ամենայն օր։

Հոգևոր կառավարութեան անդամ

Կորիւն քահանայ Քոթանջեան

(ա. օ.) 227. 5—5

Լոյս տեսաւ 2-րդ հրատարակութեամբ

ՕԴԱ ՆԵԳՐԻ-Ի

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԹԱՐԳՄ. ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Երկու պրակը միասին լրացրած՝ բանաստեղծուհու վերջին լուսանկարով։

ԳԻՆԸ 50 Կ.

Պահեստը «Գուտտենբերգ» գրախանութում։

(հ. կ.) 184. 5—5

Մանկաբարձուհի եւ սասսաժիստ

Հ. ՍԱՆԹՈՒՐԵԱՆ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԸ

Ընդունում է ծնունդներ և բժշկում է բժշկի խորհրդով կանացի հիւանդութիւններ, սրսկում է կանանց, տղամարդկանց և երեխաների կաշուի տակ թէ իր և թէ հիւանդների մօտ մատչելի գնով։ Գաւառացիներին տալիս դիւրութիւն և խորհուրդներ կանանց հիւանդութիւնների վերաբերմամբ։

Ընդունելութիւնը ամեն օր ժամը 12—1-ը, իսկ կիրակի օրերը պատասխանում է ծաղիկ։ Հասցէն՝ Петхаинскій подъемъ № 4, д. Симонянца.

(հ. կ.) 51. 50—23

Հանքային միանգամայն մաքուր

ՍՊԻՏԱԿ ԱՂ

Նախիջևանի հանքերից, առանց որևէ խառնուրդի, ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է ՉԱՓԱՒՈՐ ԳՆԵՐՈՎ։ Կարելի է երկաթուղով ուղարկել ամեն տեղ։ Պայմանների մասին դիմել՝ Нахичевань (Эрив. г.), Бр. Джанполадовымъ. Թիֆլիսում դիմել՝ Коммис. и Транспорт. К-ра «Энергія», Пушкинская, № 3.

(հ. կ.) 166. 10—8

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿՐՕՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հիւսեց

Երուանդ վարդապետ

ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

XI և 433 էջ, գինն է 1 ր. 50 կոպ.

Դիմել Էջմիածին, Երուանդ վարդապետին։

231. 5—4

Հրաւէր

Հոգևոր իշխանութեան հրամանով Վանքի աւագ եկեղեցու բոլոր ծխականները հրաւիրվում են ժողովի կիրակի, ամսիս 22-ին, ժամը 12-ին.

ա) Ընտրելու հրաժարված երէցփոխի փոխարէն նոր երէցփոխ.

բ) Քննելու հրաժարված երէցփոխի հաշիւները։

Առանձին հրաւիրաթերթեր չեն ուղարկվելու։

Միաբան Վանքի աւագ եկեղեցու՝

Եզնիկ աւագ-քահանայ Երզնկեանց

(շ. կ.) 237. 2—2

КОНЬЯКЪ

Д. З. САРАДЖЕВЪ

Тифлисъ.

Главная Контора обращаетъ вниманіе любителей на этотъ, вновь выпущенный на продажу, ОЧЕНЬ СТАРЫЙ коньякъ.

(19, 22, 25, 26) 229. 4—1

ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐ

ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ

1888

ԱՐՏՕՆՎԱԾ ԱՄԵՆԱԼԱՒԸ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

1897 թ.

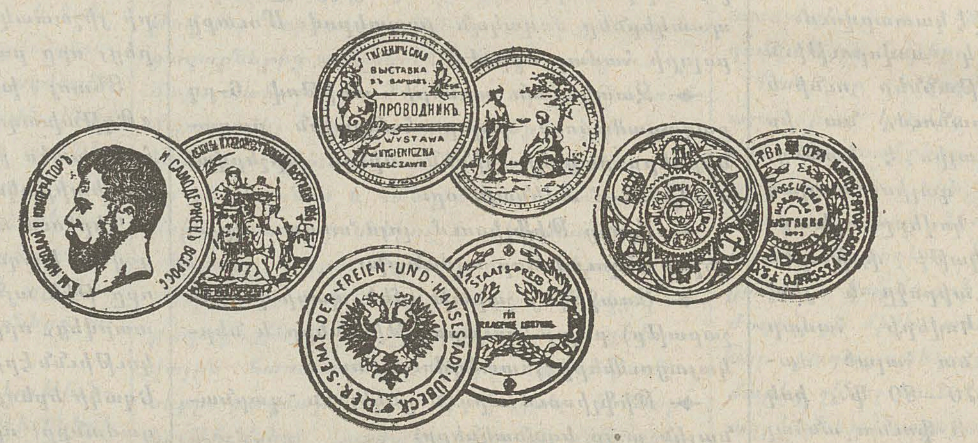

Ֆաբրիկային պահեստ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Սոլոլակսկայա փող., № 4.

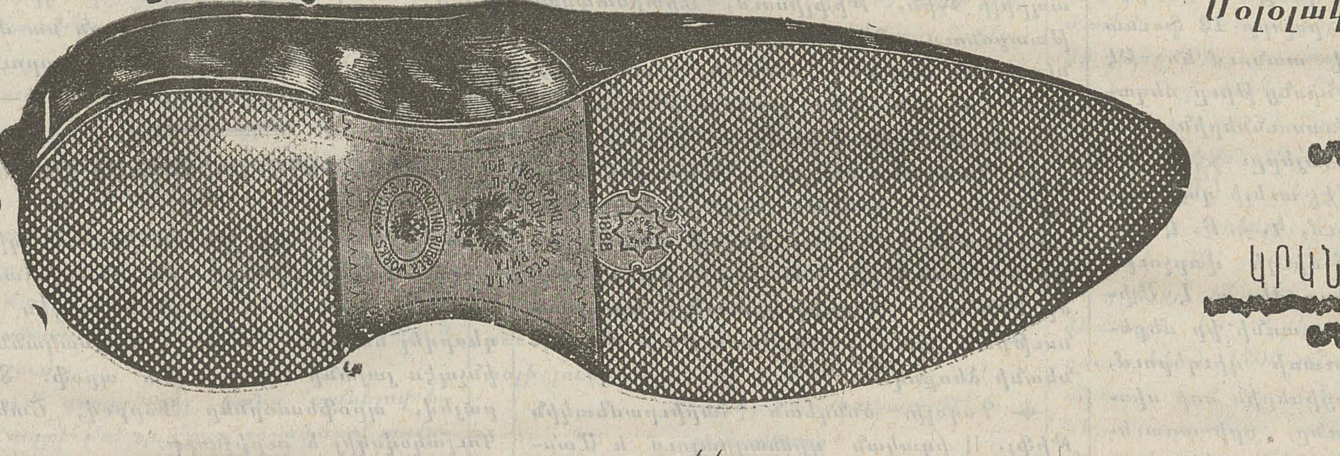

ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐ

„ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ“

ՀԱՏՈՎ ԵՒ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՔ

(20, 24, 27. մար. 4, 6, 11, 13, 17, 20, 24, 27, 31) 144. 12—9

„ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ“

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

1888

1897 թ.

ՌԻԳԱՅՈՒՄ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ՊԱՀԵՍՏԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Սոլոլակսկայա փող., № 4.

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ Է ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՀԱՏՈՎ

ՌԷԶԻՆԱՊԱՏ ԱՆԹԱՓԱՆՑԻԿ ՎԵՐՆԱԶԳԵՍՏՆԵՐ

Արտասահմանեան նոր ձևի, պատրաստված անգլիական ամենալաւ կտորներից սկսած մինչև ամենաէժան կտորները.

ՌԷԶԻՆԱՊԱՏ ՊԼԱՇՉՆԵՐ ԵՒ ՎԵՐԱՐԿՈՒՆԵՐ պարոնայք օֆիցէրների համար.

ՌԷԶԻՆԱՊԱՏ ԿՏՈՐԵՂԷՆՆԵՐ զանազան կարիքների համար.

ՌԷԶԻՆԻ ՍՊՈՒՆԳՆԵՐ.

ՍԱՆՐԵՐ եղջերեայ ռէզինից

Համաշխարհային ամենալաւ

ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐԻ „ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ“

(№ 4) 25—12

Электропечатня Н. Г. Аганьянцъ

Полицейская 7.